

YUVAL NOAH HARARI

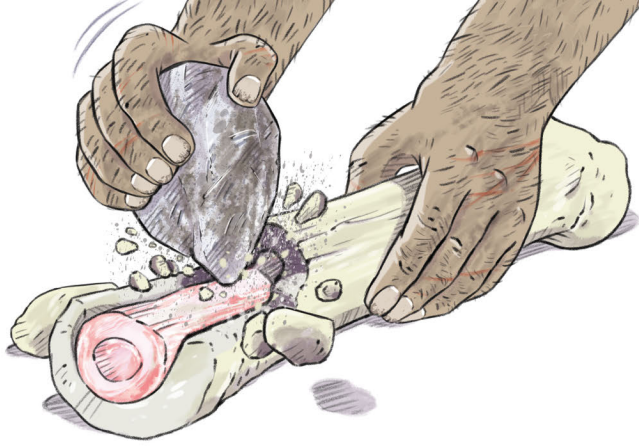
SUNTEM DE NEOPRIT

Volumul I

CUM AM LUAT ÎN STĂPÂNIRE LUMEA

Cu ilustrații de
RICARD ZAPLANA RUIZ

POLIROM
2022

CUPRINS

Cronologie

Dedicație 05

INTRODUCERE 08

CAPITOLUL 1. OAMENII SUNT ANIMALE 10

CAPITOLUL 2. SUPERPUTEREA SPECIEI SAPIENS..... 40

CAPITOLUL 3. CUM TRĂIAU STRĂMOȘII NOȘTRI..... 72

CAPITOLUL 4. UNDE AU DISPĂRUT TOATE ANIMALELE?..... 130

Mulțumiri 164

ȘI NOI AM FOST CÂNDVA SĂLBATICI

Povestea noastră începe demult-demult, cu milioane de ani în urmă. Pe atunci, oamenii erau niște animale ca toate animalele. Nu locuiau în case, nu mergeau la serviciu sau la școală și nu aveau mașini, calculatoare ori supermarketuri. Trăiau în sălbăticie, se cățarau prin copaci ca să culeagă fructe, amușinau în căutare de ciuperci și mâncau viermișori, melci și broaște.

Celelalte animale – girafele, zebrele și babuinii, de pildă – nu se temeau de oameni și nici nu prea îi băgau în seamă. Nu-și închipuiau nimeni că într-o bună zi oamenii vor zbura pe Lună, vor construi bombe atomice și vor scrie cărți ca asta pe care o citești tu acum.

La început, oamenii nici măcar nu știau cum să-și facă unelte. Câteodată mai foloseau pietre ca să spargă nuci. Dar n-aveau arcuri și săgeți, sulițe sau cuțițe. **Oamenii erau niște animale destul de plăpânde** și trebuiau să-și ia regejor picioarele la spinare de fiecare dată când își făcea apariția vreun leu sau vreun urs!

Astăzi, mulți copii încă se trezesc în toiul nopți, speriați că e nu știu ce monstru sub pat. Asta este o amintire veche de milioane de ani. Pe atunci, chiar existau monștri care încercau să ajungă pâș-pâș la copii noaptea. Orice mic zgomot pe care îl auzai în întuneric putea însemna că vine un leu să te mănânce. Dacă te cățarai iute într-un copac, scăpai cu viață. Dar, dacă adormei la loc, ajungeai în burta leului.

Uneori, când leii mai doborau vreo girafă și o devorau, oamenii se uitau de la distanță. Ar fi vrut și ei niște cărnăță, dar le era prea frică să se apropie. Nu îndrăzneau să înainteze nici măcar după ce plecau

leii. Pentru că acum intrau în scenă hienele ca să se înfrupte cu resturile – iar oamenii se temeau să se pună cu animalele astea așa de arțăgoase. Într-un târziu, abia după ce plecau toate animalele, oamenii se apropiau tiptil de carcasă să vadă ce-a mai rămas... dar nu mai găseau decât oase. Așa că ridicau din umeri și plecau să caute niște smochine.

La un moment dat, **un om a avut o idee grozavă**. A luat o piatră și a folosit-o ca să spargă un os. Înăuntru, a găsit măduva – chestia aia succulentă din interiorul oaselor. A gustat-o și i s-a părut delicioasă. Văzându-l, au făcut și alții la fel. În scurtă vreme toată lumea se folosea de pietre ca să spargă oase și să mănânce măduva. În sfârșit, un lucru pe care numai oamenii îl puteau face!

Fiecare animal are talentele sale cu totul aparte: păianjenii țes pânze și prind muște, albinele construiesc stupi și produc miere, pe când ciocănitorele extrag larve din trunchiurile arborilor. **Unele animale au talente foarte ciudate**. Uite peștii-sanitari, de exemplu: peștișorii ăștia se țin după rechini, așteptând cumiști ca răpitorii să mănânce. După ce rechinul a luat o gustărică de ton, își deschide larg fălcile și toți peștii-sanitari intră în gura lui ca să ciugulească fărâmele de cărnă care i-au rămas rechinului printre dinți. În felul acesta, rechinul se bucură de servicii stomatologice gratuite, iar peștii-sanitari mănâncă pe săturate. Cumva, rechinii își dau seama care sunt peștii-sanitari și nu-i mănâncă niciodată, nici măcar din greșeală.

Ei bine, și oamenii arhaici aveau ceva aparte: știau cum să se folosească de pietre ca să spargă oase pentru a putea mânca măduva din interiorul lor. Și mai important, oamenii au aflat că e o idee bună să-și facă unelte.

Au început să folosească bețe și pietre pentru a-și face tot felul de alte unelte. Nu doar ca să spargă oase, ci și ca să desprindă stridii de pe stânci, să dezgroape ceapă și morcovi sălbatici și să vâneze animale mici – de pildă, șopârle și păsări.

Până la urmă, oamenii au descoperit o unealtă cu mult mai uluitoare decât bețele și pietrele: **au descoperit cum să folosească focul!**

Focul este cumplit și înspăimântător. Când leul manâncă o zebra, își potolește foamea, așa că se tolănește să-și facă siesta. Dar, când un foc mistuie un copac, devine și mai flămând, așa că se întinde sălbatic de la un copac la altul. Poate să devoreze o pădure întreagă într-o singură zi – și să lase în urmă doar scrum. Dacă încerci să atingi și să stăvilești focul ca să nu se întindă și mai mult, te arde și pe tine. Așa că **toate animalele se tem de foc**. Se tem de foc chiar mai tare decât de lei. Ba chiar și leilor le este frică de foc.

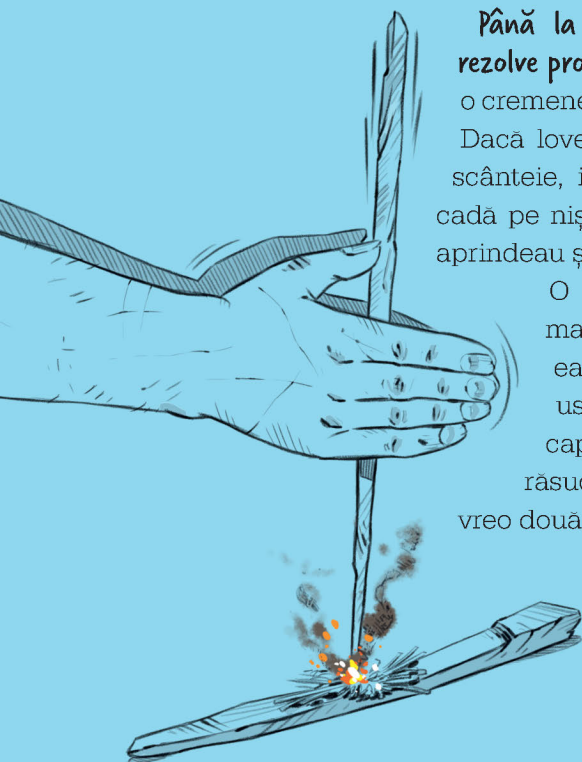
Dar niște oameni arhaici au început să fie interesați de foc. Dacă ar fi putut să-l folosească așa cum foloseau bețele și pietrele...

Ție nu-ți place să stai așa câteodată cu ochii țintă la un foc, să te uiți cum dansează flăcările? Asta e altă amintire de pe vremea oamenilor arhaici. La început, oamenii au fost foarte prevăzători cu focul, observându-l de la distanță. Or fi descoperit că, dacă un copac era aprins de un fulger, puteau să se așeze în jurul lui și să se bucure de lumină și de căldură. Plus că, atâta timp cât ardea copacul, nicio jivină primejdioasă nu cuteza să se apropie de ei.

BUCĂTARII AU DITAMAI CREIERUL

Și uite-așa, tot uitându-se la foc, oamenii au ajuns să-l înțeleagă mai bine. Și-au dat seama că, deși e sălbatic și cumplit, respectă anumite reguli. Puteau să se împrietenească cu el. Au băgat capătul unui băț lung într-un foc care cuprinsese un copac, iar când vârful bățului s-a aprins, l-au tras înapoi. Acum aveau **foc pe băț**. Pe ei focul nu-i ardea, dar puteau aprinde orice atingeau cu bățul. Asta da chestie utilă! Puteau lua niște foc cu ei dintr-un loc în altul ca să se încălzească și să țină leii la distanță.

Dar tot rămânea o mare problemă: oamenii nu știau să aprindă un foc. **Poate fi foarte frustrant să toooot aștepți să fulgere**. Dacă ți-e frig și ești ud learcă, poți să stai lângă un copac și un an întreg fără să-l trăsnească. Iar dacă te fugărește un leu, nu poți să aștepți nici măcar două secunde. Ai nevoie de foc **CHIAR ÎN CLIPA ASTA!**

Până la urmă, oamenii s-au prins cum să rezolve problema asta. O soluție era să lovească o cremene de un alt soi de rocă numită „pirită”. Dacă loveai foarte tare pirita, se producea o scânteie, iar dacă aveai grijă ca scânteia să cadă pe niște frunze uscate, uneori acestea se aprindeau și începeau să ardă.

O altă soluție era să cauți o bucată mare de lemn uscat și să scobești în ea o gaură, pe care s-o umpli cu frunze uscate. Apoi ascuțeau un vreasc la un capăt, îl propteai bine în scobitură și răsuceai foarte rapid vreascul între palme vreo două minute.

Capătul vreascului se încălzea din ce în ce mai tare și până la urmă

aprindea frunzele uscate. Din scobitură începea să iasă fum și-apoi se înfiripa o flăcăruie. Foc! Ei, de-acuma, dacă își făcea apariția vreun leu, nu trebuia decât să agiți bățul și leul își lua imediat tâlpășița.

Felul în care foloseau oamenii focul i-a făcut unici. Puterea aproape tuturor animalelor stă în corpul lor: în forța mușchilor, în mărimea colților sau în ascuțimea ghearelor. Dar, datorită focului, oamenii au dobândit controlul asupra unei surse nelimitate de putere ce nu avea nicio legătură cu corpul lor. Chiar și un om mai prizărit putea să incendieze cu un băț aprins o pădure întreagă în câteva ore, distrugând mii de copaci și omorând mii de animale.

Însă chestia cea mai tare nu era că focul punea leii pe fugă sau că le oferea oamenilor căldură și lumină. Nu, cel mai grozav a fost că, datorită focului, **strămoșii noștri s-au putut apuca de gătit.**

Înainte de a stăpâni focul, oamenii iroseau mult timp și efort ca să consume hrană crudă. Trebuia s-o faci bucățele și s-o mesteci o grămadă și chiar și așa stomacul avea mult de muncit ca s-o digere. Astfel că oamenii aveau nevoie de dinți mari, de ditamai stomacul și de foarte multă răbdare. După ce au învățat să facă focul, **mâncatul a devenit mult mai ușor.** Hrana gătită se frăgezea, iar oamenilor le trebuiau mult mai puțin timp și efort s-o mănânce și s-o digere. Ca urmare, au început să se schimbe: li s-au micșorat dinții și stomacul... plus că acum aveau mult mai mult timp liber!

Poți să încerci și tu chestia asta. Data viitoare când va găti cineva cartofi, zi-i că vrei să guști un cartof crud. Stai, nu-l mânca! Doar pune un pic limba pe o bucațică. Probabil că o să scuipi imediat și o să vrei să-ți clătești gura. Ce tare și scârbos e! În schimb cartofii gătiți sunt delicioși. În bucătărie la tine probabil că gătești cartofii pe o plită electrică, în cuptorul electric sau la microunde, fără să aprindeți efectiv focul. Dar gătitul așa a început: la flacără. Așa că, dacă-ți plac cartofii copti sau prăjiți, focului trebuie să-i fii recunoscător pentru ei.

Unii cercetători sugerează chiar că datorită preparării hranei la foc a putut creierul uman să înceapă să crească. Ce legătură are gătitul cu creierul?

Ei bine, când oamenii își consumau o grămadă de timp și de energie ca să mestece mâncarea cu dinții lor mari și s-o digere cu stomacul lor mare, nu le mai rămânea prea multă energie și pentru creier. Așa că primii oameni, cei cu stomacul mare, aveau creierul mic. După ce au început să prepare mâncarea la foc, totul s-a schimbat: oamenii puteau de-acum să consume mult mai puțină energie cu mestecatul și digeratul și le rămânea mai multă ca să alimenteze un creier mare.

Stomacul li s-a micșorat, creierul a crescut, iar oamenii au devenit mai deștepti.

Dar nu trebuie să exagerăm. Da, oamenii arhaici erau acum mai deștepti, puteau să-și confecționeze unelte, să aprindă un foc, uneori chiar să mai vâneze și câte o zebra sau o girafa. Și se puteau apăra mai bine de lei și urși.

Dar cam atâta. Omul era tot animal. În niciun caz nu stăpânea lumea.